

NEGRENI

Van egy durva fahíd a Sebes-Körösön,
korlátjának dőlve megéreztem az élet édességét.
Hogy lábam, kezem, nagy buta fejem van.
Zsuzsa, láttam, már nem figyel, pofázhatok.
Egy ember csúszott a deszkán a bokánknál.
Mintha Ázsiából Amerikába, egyik világból
a másikba kelne át, vásárba ment a túlsó partra.
Talán csak feje volt és törzse, semmi több,
a nyelvén sétált. Ahogy azzal ölelhetett,
kaphatott vasvillára, ha úgy alakult.
Valami végtagveszejtő malórból lábalt ki
látatlanul, de elégedetten. Istenem, élt!
Sőt ragyogott. Örökös katarzis ostorozta
a csonkot, ami megmaradt belőle.

Épp a kocsizín padlására másztunk aludni
(fönn a széna telve bolhákkal és csillagokkal),
mikor az udvaron álmában elzuhant a ló.
Tompá puffanással, mintha az égi vártán
egy angyal hanyatt esett volna. Ereszkedve
vissza a létrán, nyakamban a törülközővel,
őrizetlennek éreztem a mennyeiket.
Nem vették észre az elkárhozottak,
az üdvözültek se. Csak egy bagoly röpült be,
tett egy kört az alvó atyáúristen, kettőt
a szerelmes firenzei pár fölött. Pocok sehol.
Hát visszazállt. Látta emberünket csúszni
a nyelvén félig már glóriásan, és engem
a novemberi patakparton fogat mosni. Huhogott.

Engel Pál

CSONTVÁZAK A KREDENC BEN

Skeleton in the cupboard – állítólag brit főnemesi családokban nevezték így hajdan a rejtettni való családi titkot. Amit mindenki tud, de beszélni nem illik róla. Úgy hírlett, minden jobb családban kell lennie ilyennek, mert a múlt, bármilyen fényes is, ettől lesz valahogy hiteles. Ma már tudom, hogy ezen, ha igaz, ha nem, nem szabad moso-

lyogni. A dolog ennél sokkal komolyabb. És nem kell, persze, angol főrendnek sem lenni hozzá. Sajnos, eljött az idő, amikor rá kellett jönnöm, hogy az a bizonyos csontváz mindenütt előkerülhet, ahol megvan hozzá három dolog, ami kell: egy *igazán* rendes familia, egy *igazi* kredenc meg egy *igazán* szörnyű titok.

Mi eredetileg ilyen familia voltunk. Legalábbis addig a bizonyos napig. Gyerekkoromban nálunk még együtt volt minden. Volt tisztos polgári környezet Budán, két szoba, hall, erkély, cselédszoba, benne a cseléd (igaz, később már csak albérlő volt). Volt kredenc is, a nagyszobában, sötétbarna és puritán vonalú, mert anyám a modern bútorokat kedvelte. Az abroszokat tartottuk benne, meg azt a porcelánt, amit csak vendégségek vettünk elő. És ott voltak persze, nyilván valahol a porcelán mögött, a családi titkok, amelyeket anyám apránként adagolt számomra, ahogy nőtt be a fejem lágya, óvatosan és féltőn, előbb a könnyűeket, aztán a súlyosabbakat. Végül, amikor már majdnem felnőtt lettem, rám bízta a két legszörnyűbbet is. De erről majd a végén, mert addig még sok minden történt.

Ott volt először is az a bizonyos fénykép a nagyszoba falán. Látszatra ártalmatlan kép volt, egy hét-nyolcéves-forma kislány volt rajta, meg egy öt-hat éves kisfiú. Régóta tudtam, hogy anyámat és a bátyját ábrázolja, amikor kicsik voltak. Nem, nem voltam értelmi fogyatékos. Természetesen tisztában voltam vele, hogy más családokban a báty mindig nagyobb, mint a húga. Éppily természetesnek vettem azonban, hogy nálunk ez fordítva volt. Anyám így mondta, és anyámnak korlátlan hitele volt. Aztán elárulta egyszer, hogy füllentett. „Tudod – mondta –, én valójában öt évvel idősebb vagyok. Feri bácsi nem a bátyám, hanem az öcsém. Látod, itt ez a fénykép, ezen is látszik.” Tényleg látszott. Amikor látta, hogy mindent értek, azt is elmagyarázta, miért szokásuk a néniknek, hogy letagadják a korukat. Végül a lelkemre kötötte, hogy amit most megtudtam, azt senkinek sem szabad tudnia. Csak mi kettőnknek.

Úgy emlékszem, ez volt az első *igazi* titok, amelybe beavattak. De ekkor még büszke voltam, egyáltalán nem éreztem magam becsapva. A cinkosság, amely ettől fogva összekapcsolt bennünket, bőven kárpótolt mindenért.

Karcsi bácsi titkával más volt a helyzet. Őt eleve körülengte valamiféle rejtély. Rajta nem lehetett nem észrevenni, hogy más, mint a többiek, akik vendégségbe szoktak jönni hozzánk. Márpedig voltak egypáran, lévén anyám híresen szép asszony. Karcsi bácsi azonban egyszer sem járt nálunk, csak a kapualjban meg az utcán akadtunk vele össze, ott is csak elvétve. Ilyenkor ők ketten, anyám meg ő, úgy sugdolóztak, mint akik nagyon jól ismerik egymást, de – és ez *nagyon* furcsa volt – mégsem úgy, mint akik jóban vannak. Ellenkezőleg, anyám néha mintha kifejezetten ingerülten bánt volna vele. Ez rosszulesett, mert én magam Karcsi bácsit kifejezetten rokonszenvesnek találtam. Habár szót nemigen váltottunk, rám mindig kedvesen nézett, sőt valamiféle érdeklődést is felfedezni véltem a tekintetében, valami olyasmit, ami a többi bácsiból hiányzott. Mindebben együtt volt valami különleges, valami – nem tudok rá jobb szót – *titokzatos*. Egészen addig a napig, amelyen – talán nyolcéves lehettem akkor – anyám így szólt: „Tudod, a Karcsi bácsi. Nos, ő a te apád.”

Így szereztem idővel tudomást apám apjáról, nagyapámról. Én magam sosem láttam, anyám sem találkozott vele többé azután, hogy elvált, hogy kislánykora óta ismerte, és gyakran beszélt róla. A személye láthatóan sokat foglalkoztatta. Nagyapámnak valaha „mérhetetlen vagyona” volt, amit maga szerzett. Ez is érdekes volt, de anyám szívesebben elemezgette az egyéniségét. „Egy szörnyeteg” – legtöbbször így mondta, ha tömören akart fogalmazni, de azért a dolog nem volt ilyen egyszerű. „Nagyapád,

az egy *nagyszabású* szörnyeteg. Van benne valami különösen nyomasztó. Dosztojevskij, ő valószínűleg élvezte volna.” Mert anyám mindig igyekezett tárgyilagos lenni, a *Bűn és bűnhődés* pedig a kedvence volt. Persze hogy gyűlölte nagyapámat, nem is lehetett másképp; de hogy csodálta is egyben, az nyilvánvaló volt.

Nagyapám azonban végtére is egy érdekes idegen volt csak a számunkra. A család belőlünk állt, meg nagymamából, bár ő nem lakott velünk. Ami őt illeti, furcsa volt, hogy mindenki, a cseléd is, meg a házmesterné is „méltóságos asszonynak” szólítja, holott, én úgy láttam, nem volt benne semmi méltóságos. Apró, igénytelen külsejű néni volt, talpig feketében, ahogy özvegyhez illett, még a sötétszürke is elképzelhetetlen lett volna rajta. Amikor kicsi voltam, hetente háromszor jött el hozzánk, vagyis hozzám, és mint a többi játékomat, őt is magától értetődően vettem birtokba. Anyámnál csak néhány szóra volt módja letelepedni, hogy elmesélje, mit végzett a fogorvosnál, és milyen karajt sikerült kapnia a „Brauchnál”. Ekkor már türelmetlenül cibáltam, anyám meg nem marasztalta, mert nagymama – hogy is mondjam – *unalmas* volt. Nem mondhatnám, hogy együgyű; inkább csak túl egyszerű és jószágos. Súlyosabb témákról, márpedig anyám ezeket kedvelte, semmi esetre sem lehetett beszélgetni vele.

Nagyapapa nyilván egészen más lehetett. Őt már csak anyám előadásából ismertem, de hogy nagyszerű ember volt, afelől nem maradhatott kétségem. Okos volt, egyenes, ráadásul jó humorú – szóval olyanféle, mint anyám. A fénykép, amely a beiktatásán készült, amikor „méltóságos” állását elfoglalta, apró, mokány emberként mutatott ősz bajusszal, elegáns, de furcsán régimódi öltözékben. Papnak szánták, mesélgette anyám mosolyogva, de ő tizenhat évesen megszökött, feljött Pestre, és attól fogva a saját lábára állt. „Amit elért, azt mind egyedül, a maga erejéből érte el” – ezt többször elismételte.

Mármost a papnövelde, úgy látszik, nem hagyott jó emléket nagyapában, mert templomba többé nem tette be a lábát. Így azután a családból egyedül nagymama volt vallásos, ő még nyolcvanon felül is hetente eljárt misére a budai ferencesekhez. Bámultam is érte, mert oda-vissza legalább háromnegyed órát kellett gyalogolnia, nem beszélve az ott töltött időről. Velünk ez nem eshetett meg, mert a templom közel volt, anyám pedig, mint annyi másban, a vallás kérdésében is nagyapapa elveihez igazodott. Engem, amíg kisgyerek voltam, minden vasárnap lelkiismeretesen elvitt misére, nehogy pogány maradjak; de amikor kiderült, hogy hiába fáradozik, látható megkönnyebbüléssel hagyott fel vele. Pedig tulajdonképpen örülnie kellett volna, ha legalább bennem akad némi hívőhajlam. Az ugyanis nagyon fontos körülmény volt nálunk, hogy mi, habár már nem kell este imádkoznom, és templomba sem járunk, szerencsére keresztények vagyunk. Vagyis nem vagyunk *zsidók*.

Ez bizony óriási szerencse volt. Nem volt nehéz felfognom, miért, hiszen már hat éves is elmúltam, amikor mindkét szomszédunk eltűnt az életemből, egy idős házaspár meg egy orvosnő a serdülő lányával. „Tudod, ők zsidók voltak. Mint a Varga néniék” – magyarázta anyám, aki mindegyikükkel jóban volt. Később azt is elmesélte, hogy a szegény asszony – sovány, ideges teremtés rémlik fel előttem – mérget adott be magának meg a lányának, amikor bejöttek a németek. Én a magam részéről sokkal jobban sajnáltam Varga nénit. Igaz, egy kicsit emlékeztetett Juji néniére a *Kököszi és Boboszából*, amivel azt akarom mondani, hogy a szeretetében volt valami terhes. Nem sok, épp csak egy pici. De hát tény, hogy odavolt értem, és a férje is barátságos bácsi volt, bár jóval tartózkodóbb. Szomorúan vettem tudomásul, hogy szegényeknek el kellett pusztulniuk. Persze, hiszen zsidók voltak. Szomorúságomban is örültem

azonban, hogy mi másfélék vagyunk. Amikor egy vendégtől elcsíptem egyszer egy félmondatot, hogy „a zsidókkal soha nem árt vigyázni...”, jól megjegyeztem, hogy majd én is vigyázhassak. És azt is jólesett tudni, hogy velem nem kell senkinek sem vigyáznia.

Egyszer aztán minden megváltozott. Akkor már sokkal többet tudtam a világról, félig-meddig már felnőttnek számítottam. Azon az estén anyám feltűnően komoly volt, sőt gondterhelt. Vagy talán inkább feszélyezett. „Valamit el kell mondanom neked” – szólt. Sohasem láttam még ilyennek. A hangulat túl ünnepélyes volt, semhogy holmi könnyű témára kerüljön most sor. Nem, ilyesmi itt fel sem merülhetett. Valami súlyos dolognak, valami kimondhatatlannak kellett következnie.

Úgy is lett. Anyám mélyet lélegzett, aztán kibökte: „Tudod – mindig így kezdte, ha úgy látta, magyarázkodnia kell –, tudod, a nagyapád zsidó volt. Ezt eddig nem mondtam el neked, de úgy gondolom, most már ideje, hogy megtudd.” Aztán hátradőlt, mint aki valamennyire megkönnyebbült. Majd kisvártatva hozzátette: „És a nagymama is az.” „Már tudniillik a nagyanyám.” „Nem – mondta anyám most már nagyon határozottan –, a nagymama. A nagyanyád, az, hál’ istennek, keresztény.” Nagyot sóhajtott, mint aki élete legnehezebb percein esett át. Szánakozva nézett rám. A szemében könny volt, és – úgy láttam – félelem. Igen, látni való volt, hogy nemcsak sajnál. Fél is.

Tőlem félt persze. Én meg... nos, mit szólhattam volna? Eddig úgy tudtam, mi egy *rendes* család vagyunk. Olyan, mint a többi. Sőt még olyanabb, hiszen ott volt a fiókban nagypapa díszmagyarban. És most itt van ez az egész... Nem is nagyapám, ezen nem volt mit csodálkozni. Gondolhattam volna. Végére is egy olyan nagyiparosféle, aki maga, ahogy mondani szokták, önerejéből... De a nagymama! Ha valakiről el lehetett mondani, hogy „nincs benne semmi zsidós”, hát ő tényleg olyan volt. Hiszen anyám mesélte, hogy még azt is félelmes kalandként élte meg, ha egy iratért kellett bemennie a Tanácshoz. Olyan betegesen félnék volt. És pont ő... Csüggedten ültem. Ma már nehéz volna megmondanom, mi minden kavargott a fejemben. Azt hiszem, főleg olyasmi, ami a csalódásra emlékeztetett. Csak annál sokkal súlyosabb volt.

Anyám, látva, hogy nem szólok, megpróbált vigasztalni. „Tudod, az őseik már régen is itt éltek... Nem olyanok, mint azok, akik Galíciából jöttek...” Anyám nagyra értékelte a *Három nemzedéket*. „Nagyapád nagyapja például...” Jó, persze, ez is fontos volt, tudtam, de *akkor* nem igazán érdekelt. „Ezek szerint Margit néni is az...” – jegyeztem meg szórakozottan, hogy mégis mondjak valamit. „Igen, ő is” – mondta anyám szomorúan.

Később, amikor kissé magamhoz tértem, hosszan beszélgettünk. Ez már nem tartozik ide. Azt a meglepetést azonban, amit Margit néni tartogatott számunkra, még el kell mesélnem.

Margit néni nagymamának volt a nővére, őt is jól ismertem pici koromtól fogva. Kövérkés, kicsike vénlány volt, a monarchia idején „operaénekesnő”, vagyis a kórusban énekelt, de már emberemlékezet óta nyugdíjban élt. Szeretett mesélni a gyerekkoráról, de az nagyjából a boszniai okkupáció ideje volt, és a két világháború, úgy láttam, már összefolyik az emlékezetében. Amúgy sem tudta az ember soha, hányadán áll vele, mert folyton bolondozott. Anyám szeretettel mesélt róla történeteket, de voltak fenntartásai. „Tudod, Margit néni *ki sem keresztelkedett*” – mondta azon a bizonyos

estén, és a hangjában jó adag rosszallás volt. Igen, én is emlékeztem, hogy Margit néninél többször láttam furcsa dobozokat még furcsább ábrákkal, amelyek úgy festettek, mint valami írás. De igazi írás, az nem volt rajtuk. És azt is tudtam, anyám valamiért nem szereti, ha nézegetem őket. Most már persze világos volt minden. Margit néni csomagokat kapott a barátnőitől Izraelből. Igen, bizony, Izraelből.

Nos, hogy a lényegre térjek, Margit néni addig bolondozott, amíg végül szociális otthonba kellett küldeni. Úgy látszott, elborult az elméje, és már nem viccelődik, hanem összevissza hord hetet-havat. Nagymama, akivel öregségére összeköltöztették, már régóta erre gyanakodott, igaz, neki nem volt humorérzéke soha, egy csipetnyi sem. „A Margit egyre elviselhetlenebb” – zsörtölődött folyton anyámnak, és igaz, ami igaz, volt rá oka, mert már én sem tudtam eldönteni róla, vajon csak ugratja nagymamát, vagy tényleg elbutult. Egyszer például, amikor futbalmeccset néztek a tévén, felkiáltott: „Te, Nelli, hiszen ezek gyerekek!” „Ugyan, Margit, ne kezd már megint!” – förmedt rá nagymama. „De, hát látod, hogy gyerekek!” „Dehogyan gyerekek, felnőttek ezek, csak úgy néznek ki, mint a gyerekek, mert kicsi a képernyő!” – mondta nagymama most már nagyon dühösen. Margit néni meg csak nézett maga elé, mint aki semmit sem ért már a világból. Az arcát nem láttam, csak a kopaszodó fejét, de valahogy azt gyanítottam, hogy magában jókat kuncog.

Igazam lett. Margit néni nem butult el, csak, úgy látszik, már mindent megunt. Még nagymama bosszantását is megunta. Amikor kilencvenöt éves lett, és már ötödik éve lakott az otthonban, anyám lelkendezve jött egyszer haza. „Nála voltam, a halálán van szegény. És nem fogod elhinni, mire kért! Hogy hívjak papot! Katolikus papot! Mert ki akar keresztelkedni! És tudod, mit mondott még? »Nézd, Piroska, én mindig nagyon szerettelek titeket. Gondolkoztam, és úgy döntöttem: nem tehetem meg veletek, hogy egy zsidó temetést kelljen végigcsinálnotok.« Ezt mondta szóról szóra. Én meg, mit tehettem, elhívtam a papot” – fejezte be anyám, és széttárta a karját.

Pósfai György

SÜLETLEN CIPÓ-TÖRTÉNETEK

Miért éppen Cipó?

Az ágy bevetve, az odú felsöpörve, hasasan pihegnek a kamrában a befőttek, komód-fiókban a végrendelet – nincs semmi tennivaló – állapította meg Cipó. Elrakta hát a söprűt, kivett az almáriumból egy üveg szilvóriumot, felhajtott egy kupicával, a maradékot visszarakta, aztán lehúzta a rolót, és elindult megváltani a világot. Szembejött mindjárt egy öregasszony, hátán az elmaradhatatlan rőzseköteggel. Cipó igyekezett másfelé nézni, de a vénség ravaszul tüzet kért, így hamarosan a sok ág is Cipó vállát húzta. Még szerencse, hogy kiszáratva észrevette, boszorkánnyal van dolga: rápakolta az öregasszonyt a rőzsére, meggyújtotta, és így egy füst alatt elintézte mindkettőt.